

Оглядове досьє
щодо законодавчого регулювання обов'язкових виплат
(аліментів, соціальної державної допомоги) на утримання повнолітніх
дітей в окремих державах-членах Європейського Союзу*

Анотація. Викладено результати огляду законодавчого регулювання стягнення аліментів на утримання повнолітніх дітей, які продовжують навчання, в окремих державах-членах Європейського Союзу. Виокремлено особливості утримання повнолітньої дитини, яка продовжує навчання, способи стягнення аліментів у державах: Латвія, Литва, Естонія, Швеція, Данія, Польща.

Ключові слова: аліменти, стягнення аліментів, дитина, яка досягла повноліття, батьки, інтереси дитини, утримання дитини, матеріальна допомога, продовження навчання, суд, сімейний суд, угода.

Вступ.

Обов'язкові виплати на утримання повнолітніх дітей на період навчання у тих випадках, коли вони не мають самостійного заробітку і потребують матеріальної допомоги з боку батьків чи держави, є одним із способів захисту їх інтересів¹.

Варто зазначити, що в Україні законодавством передбачено обов'язок батьків утримувати своїх повнолітніх дітей на період навчання. (стаття 199 Сімейного кодексу України)². Якщо повнолітні дочка, син продовжують навчання і у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги, батьки зобов'язані утримувати їх до досягнення 23 років за умови, якщо вони можуть надавати матеріальну допомогу. Право на утримання припиняється у разі припинення навчання. Той з батьків, з ким проживає дочка, син, а також самі дочка, син, які продовжують навчання мають право на звернення до суду з позовом про стягнення аліментів.

Відповідно до постанови Верховного Суду від 17 квітня 2019 року у справі № 644/3610/16-ц³ підтверджено законодавчо визначений обов'язок батьків утримувати своїх повнолітніх дітей, вік яких перевищує 18, але є меншим за 23 років у зв'язку із продовження навчання. При цьому, форма навчання може бути як денною, так і заочною. Крім того уточнено, що така

¹ Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Верховний суд. Рішення, внесені до ЄДРСР, за квітень 2021 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00649>

² Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

³ Постанова Верховного Суду України від 17 квітня 2019 року у справі № 644/3610/16-ц. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/81796155>

допомога може надаватися батьками у разі наявності у них на це можливості (батьки самі мають бути працездатними і мати такий заробіток, який дозволив би їм утримувати себе та свою повнолітню дитину).

З метою удосконалення національного законодавства із зазначеного питання, виникає потреба в огляді законодавчого регулювання обов'язкових виплат (аліментів, соціальної державної допомоги) на утримання повнолітніх дітей в окремих державах - членах Європейського Союзу

Основна частина.

Практика аліментів на повнолітню дитину, у тому числі щодо утримання (аліменти, соціальна державна допомога) на осіб віком до 23 років, які навчаються.

У *Латвії* батьки повинні утримувати повнолітніх дітей до 24 років за умови, якщо вони навчаються і не працюють. Законодавством встановлено обов'язок батьків (матері та батька) утримувати дитину до часу, коли вона зможе утримувати себе сама відповідно до їхнього майнового стану (стаття 179 Цивільного кодексу⁴ (далі – ЦК). Цей обов'язок не припиняється, якщо дитина розлучена із сім'єю або не проживає з одним чи обома батьками. Обов'язок піклуватися про свою дитину залишається навіть якщо батьки розлучилися і утворилися нові сім'ї. Крім того, для запобігання відмови від утримання дитини з причини відсутності засобів, законодавством визначено, що незалежно від майнового стану та можливості утримувати дитину кожен із батьків має абсолютний обов'язок робити все можливе для забезпечення своєї дитини і сплати не менше мінімального розміру аліментів, визначеного Кабінетом Міністрів (стаття 179 ЦК).

Положення ЦК підтверджено й висновком Верховного Суду Латвійської Республіки, відповідно до якого обов'язок утримувати дитину є абсолютним, безумовним обов'язком батьків, такий обов'язок покладено законом і не може бути скасований батьками дитини на власний розсуд⁵. Батьки ні за яких обставин не можуть бути звільнені від обов'язку утримувати дитину.

Порядок розрахунку мінімального розміру аліментів визначено постановою Кабінету Міністрів Латвійської Республіки «Правила про мінімальний розмір аліментів на дитину»⁶ з урахуванням встановленого в державі розміру мінімальної заробітної плати та віку дитини. Як правило,

⁴ Civillikums. PIRMĀ DAĻA. Ģimenes tiesības: LATVIJAS REPUBLIKAS LIKUMS. Pieņemts: 28.01.1937. Stājas spēkā: 01.09.1993. URL.: <https://likumi.lv/ta/id/90223#p179>

⁵ Uzturlīdzekļi (alimentī) 2024. gadā: pieaug minimālais apmērs; iespēja dzēst likumiskos parāda procentus. URL.: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/358890-uzturlidzekli-alimenti-2024-gada-pieaug-minimalais-apmers-iespeja-dzest-likumiskos-parada-procentus-2024#a1>

⁶ Noteikumi par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam: Ministru kabineta noteikumi №.37. Rīgā 2013.gada 15.janvārī (prot. Nr.3 16.§). URL.: <https://likumi.lv/ta/id/254128-noteikumi-par-minimalo-uzturlidzeklu-apmeru-bernam>

розмір аліментів на повнолітніх дітей від 21 до 24 років визначається так само, як і на неповнолітніх дітей – не менше загальнодержавного мінімуму. У 2024 році мінімальний розмір аліментів на кожную дитину віком від семи років становить 210 євро на місяць⁷.

Максимальний розмір аліментів не визначено, але згідно із цивільним законодавством батьки зобов'язані утримувати дитину пропорційно своїм можливостям і майновому стану⁸.

Повнолітня особа віком від 18 до 21 року має право на отримання гарантованої державою допомоги, якщо вона продовжує здобувати базову освіту, середню освіту, професійно-технічну освіту або спеціальну освіту, але не більше того, що зазначено в ухвалі суду або визначено договором про стягнення аліментів на дитину.

У *Литві* обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей досить обмежений. Законодавство передбачає жорсткі умови, за яких аліменти можуть призначатися на дитину після 18 років. Відповідно до положень частини першої статті 3.192 Цивільного кодексу⁹ (далі – ЦК) «батьки, які мають можливість, повинні утримувати своїх дітей, які досягли повноліття і які навчаються за програмою середньої освіти або за програмою формального професійного навчання для здобуття першої кваліфікації або навчаються у вищих навчальних закладах за постійної форми навчання та які не старше 24 років і потребують матеріального забезпечення». Обов'язково враховується матеріальне становище таких дітей, зокрема можливість ними самостійно отримувати дохід тощо. Батьки не зобов'язані утримувати дітей, які досягли повноліття і не здобувають вищої освіти або професійної кваліфікації.

Вимоги щодо форми та розміру аліментів на неповнолітніх і повнолітніх дітей однакові і залежать від конкретних обставин. Якщо буде встановлено, що повнолітня дитина навчається, їй не більше 24 років і така дитина потребує утримання, а батьки мають можливість брати участь в її утриманні, розмір присуджених аліментів повинен бути визначений за тими само критеріями, що й у випадках присудження аліментів на неповнолітніх дітей¹⁰.

Певні додаткові особливості надання державних соціальних допомог визначено щодо повнолітніх дітей, які перебували під опікою. Виховання у прийомних сім'ях триває до досягнення дитиною повноліття (до 18 років),

⁷ Vai jāmaksā uzturlīdzekļi, ja pilngadīgi bērni atsāk mācīties. URL.: <https://lvportals.lv/e-konsultacijas/32037-vai-jamaksa-uzturlidzekli-ja-pilngadigi-berni-atsak-macities-2024>

⁸ Uzturlīdzekļu apmērs. URL.: <https://lvportals.lv/e-konsultacijas/31565-uzturlidzeklu-apmers-2024>

⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Trečioji knyga. Šeimos teisė (Žin., 2000, Nr. 74-2262). URL: <https://www.folex.lt/ta/60696>

¹⁰ Family maintenance. Lithuania. URL.: https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-lt-en.do?member=1

ALIMENTAI VAIKUI PO 18 METŲ. URL.: <https://www.skyrybos.lt/alimentai-vaikui-po-18-metu/>

емансипації, повернення батькам, усиновлення, одруження (стаття 3.258 ЦК). Разом із тим, коли дитина, яка перебуває під опікою, досягає повноліття або коли опіка (піклування) закінчується у зв'язку з її емансипацією, а також у зв'язку з одруженням, до досягнення нею 25-річного віку їй надається одноразова виплата. Ця допомога не виплачується готівкою, але може бути використана для придбання житла, оренди житла, сплати кредиту на житло, придбання меблів, побутової техніки, відео-та аудіотехніки, придбання одного персонального комп'ютера тощо¹¹.

В *Естонії* з досягненням дитиною повноліття (18 років) припиняється обов'язок батьків щодо утримання її як неповнолітню, а отже припиняється й право на аліменти. Попри це, відповідно до Закону Естонської Республіки «Про сімейне право»¹² батьки можуть бути зобов'язані утримувати повнолітню дитину, якщо вона здобуває базову, середню або вищу освіту або навчається у професійно-технічному навчальному закладі. Повнолітня дитина може самостійно оформити аліменти. Якщо суд присудив аліменти на дитину до досягнення нею 21 року та досягнення нею повноліття на час сплати аліментів, то їх сплата продовжується і дитина має право самостійно приймати рішення щодо виконавчого провадження та стягнення аліментів (до прикладу, припинити виконавче провадження, змінити номер поточного рахунку тощо).

У разі, якщо аліментне утримання повнолітньої дитини не пов'язано з навчанням, але з якихось причин така особа не може самостійно себе утримувати та забезпечувати, їй необхідно звернутися до суду для отримання аліментів та надати підтвердження про причини такого стану. Після досягнення дитиною повноліття гарантований державою мінімальний розмір аліментів для неї вже не передбачений законом. Потреби повнолітньої дитини в отриманні аліментів повинні бути описані та доведені в суді у кожному конкретному випадку¹³.

Додаткові державні соціальні преференції передбачені для повнолітніх дітей, які виховувалися у прийомних сім'ях чи перебували під опікою. Зокрема, відповідно до Закону Естонської Республіки «Про соціальне

¹¹ Išmokos tėvų globos netekusiems vaikams. URL.: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/socialine-parama-seimoms-ir-vaikams/ismokos-tevu-globos-netekusiems-vaikams/>
Vaiko globa: ką svarbu žinoti 2024 metais? URL.: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/2201852/vaiko-globa-ka-svarbu-zinoti-2024-metais>

¹² Family Law Act. Passed 18.11.2009. Entry into force 01.07.2010. URL.: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013016/consolide>

¹³ Family maintenance. Estonia. URL.: https://e-justice.europa.eu/47/EN/family_maintenance?ESTONIA&member=1
Elatis lapse täisealiseks saades. Elatis lapsele. URL.: <https://www.juristaitab.ee/et/elatis-lapse-taisealiseks-saades>
Elatisabi. URL.: <https://www.sm.ee/elatisabi>

забезпечення»¹⁴, муніципалітет гарантує надання послуг з подальшого догляду для молодих людей, які перебували у прийомній сім'ї та досягли повноліття і продовжують навчання в наступному навчальному році після закінчення строку перебування у патронатній сім'ї. Це стосується навчання на рівні здобуття професійно-технічної освіти, прикладної вищої освіти, освітнього ступеня бакалавра або магістра, інтегрованого навчання бакалавра та магістра. Такі послуги надаються: до кінця номінального строку навчання; до переривання навчання; до 25 років¹⁵. На основі даних Реєстру соціальних послуг та пілг, держава виділяє необхідні кошти муніципалітетам. Дані зазначеного Реєстру переглядаються раз на рік і визначаються станом на 1 грудня попереднього календарного року.

У *Швеції* відповідно до положень Кодексу про батьківство¹⁶ (далі – Кодекс), на батьків покладено обов'язок щодо утримання своїх дітей з урахуванням їх найкращих інтересів і сукупних фінансових можливостей батьків та встановлено відповідальність за належне утримання дітей. Згідно із Кодексом, батьки зобов'язані утримувати своїх дітей до досягнення ними 18 років або до 21 року, якщо діти отримують освіту. Законодавством передбачено, що аліментні зобов'язання щодо утримання дитини виникають у випадку, якщо один із батьків не має опіки над дитиною і не проживає з нею постійно, або має спільну з іншим із батьків опіку над дитиною, але дитина з ним не проживає. Аліменти виплачуються до досягнення дитиною 18 років.

Кодекс передбачає збереження права на аліменти за повнолітньою дитиною, яка продовжує навчання і не може самостійно забезпечити себе необхідними засобами існування, до досягнення 21-річного віку. Встановлено, що після досягнення дитиною повноліття допомога на утримання повинна виплачуватися безпосередньо їй, щомісяця наперед.

За загальним правилом аліменти встановлюються за рішенням суду або за угодою. Договір дійсний лише у тому випадку, якщо він укладений у письмовій формі і засвідчений двома особами. Законодавством визначено два можливі шляхи врегулювання питання встановлення аліментів на утримання повнолітньої дитини, яка навчається: батьки домовляються між собою про допомогу на утримання та укладають відповідну угоду або угода про допомогу на утримання укладається між повнолітньою дитиною і тим з батьків, хто має

¹⁴ Sotsiaalhoolekande seadus (lühend - SHS). Vastu võetud 09.12.2015. Redaktsiooni jõustumise kp: 01.01.2024. URL.: <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015005?leiaKehitiv#para45b15>

¹⁵ Noorte toetamine ja järelhooldus. URL.: <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/abivajav-laps-ja-taiskasvanu/asendushooldus-ja-kasuvanemlus/noorte-toetamine-ja-jarelhooldus>

¹⁶Föräldrabalk (1949:381). URL: <https://lagen.nu/1949:381#K2>

зобов'язання щодо її утримання¹⁷. У випадку коли між батьками і дитиною не досягнуто згоди про допомогу на утримання або коли батьки не мають фінансових можливостей щодо утримання повнолітньої дитини, яка навчається, то така дитина має право звернутися до Агентства соціального страхування з проханням призначити їй допомогу, передбачену Кодексом соціального страхування¹⁸. Згідно із зазначеним Кодексом, дитині, яка досягла повноліття, продовжує навчання і не вступила у шлюб призначається продовжена допомога на утримання або допомога на навчання згідно з Законом про підтримку студентів¹⁹.

Варто зазначити, що законодавством передбачено обмеження у реалізації права на продовжену допомогу, зокрема особа не має права на допомогу у випадках коли навчається менше восьми тижнів або коли навчання триває неповний робочий день. Виплата продовженої допомоги на утримання і допомоги на навчання припиняється з моменту коли особі виповнилося 20 років.

У 2019 році Агентством соціального страхування проведено дослідження щодо реалізації права на продовжену допомогу особами, які досягли повноліття. Згідно з його результатами більше ніж 25 % молодих людей, яким аліменти виплачувалися до досягнення 18 років, у подальшому не подали заявку на продовжену допомогу на утримання, незважаючи на те, що вони продовжували навчання і мали право на матеріальну підтримку від держави²⁰.

В *Данії* Закон про батьківську відповідальність²¹ визначає пріоритетність забезпечення найкращих інтересів дитини і захист її прав. Закон про дітей²² визначає правовий статусу дитини та його особливості. Кожен з батьків зобов'язаний утримувати свою дитину. Дитина повинна забезпечуватися, виховуватися і навчатися з урахуванням умов життя батьків та її інтересів. Відповідно до Закону про аліменти²³ батьки зобов'язані утримувати своїх дітей, якщо один із батьків ухиляється від виконання передбачених законом зобов'язань по відношенню до дитини то інший із батьків має право звернутися до сімейного суду із заявою щодо примусового стягнення

¹⁷ Underhållsbidrag och förlängt underhållsstöd för dig som är över 18 år och studerar. URL: <https://www.forsakringskassan.se/privatperson/studerande/underhallsbidrag-och-forlangt-underhallsstod-for-dig-som-ar-over-18-ar-och-studerar>

¹⁸ Socialförsäkringsbalk (2010:110). URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialforsakringsbalk-2010110_sfs-2010-110/#K17

¹⁹ Studiestödslag (1999:1395). URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/studiestodslag-19991395_sfs-1999-1395/

²⁰ Många unga söker inte förlängt underhållsstöd. URL: <https://via.tt.se/pressmeddelande/3262248/manga-unga-soker-inte-forlangt-underhallsstod?publisherId=277952>

²¹ Bekendtgørelse af forældresansvarsloven. URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2020/1768>

²² Bekendtgørelse af lov om børns retsstilling. URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/1986/634>

²³ Bekendtgørelse af lov om børns forsørgelse. URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2019/773>

аліментів. За загальним правилом, аліментні зобов'язання припиняються з моменту коли дитині виповнюється 18 років. Однак виплати на освіту чи навчання можуть сплачуватися до досягнення дитиною 24-річного віку. Відповідно, освітня виплата – це матеріальна допомога на утримання дитини, яку один із батьків сплачує іншому, у разі коли дитина навчається і один із батьків продовжує нести витрати на її утримання (сума виплати у 2024 році становила 1370 датських крон, однак сума може збільшуватися або зменшуватися у залежності від фінансової спроможності батьків або сукупного доходу дитини)²⁴.

Законодавством передбачено два шляхи врегулювання питання призначення освітньої виплати: договірний і судовий. Визначено низку юридичних фактів, з настанням яких у одного з батьків виникає право на судове звернення щодо призначення їй виплат на утримання дитини, яка здобуває освіту, зокрема у зв'язку із початком навчання. Освітня виплата призначаються у судовому порядку лише у випадку якщо один із батьків не виконує своїх зобов'язань щодо утримання дитини. Виплати припиняються автоматично, коли дитині виповнилося 24 роки, а також у випадках, коли навчання успішно завершено або перервано.

Зауважимо, що право на державну фінансову освітню підтримку може бути реалізовано у межах програм SU²⁵, зокрема дитина може отримати стипендію від програми, взяти кредит на навчання, у тому числі за кордоном тощо. Фінансова підтримка надається для завершення здобуття повної освіти за денною формою навчання (навчання не може бути дистанційним) тощо. Освітня фінансова підтримка може також надаватися для здобуття освіти вищого освітнього рівня.

У **Польщі** відповідно до Кодексу про сім'ю і опіку²⁶ аліментний обов'язок щодо виховання (аліментні зобов'язання), окрім батьків також несуть родичі по прямій лінії – брати і сестри (стаття 128). Загальні вимоги розповсюджуються й на утримання повнолітньої дитини, яка у подальшому здобуває освіту. Основним фактом, який визначає право повнолітньої дитини на аліменти – є її матеріальне становище. Діти, яким виповнилося 18 років повинні продемонструвати, що їх нездатність утримувати себе є об'єктивним фактом (продовження освіти за денною формою навчання). Така особа повинна довести, що з об'єктивних причин не може самостійно себе

²⁴ Hvis du søger om uddannelsesbidrag. URL: <https://familieretshuset.dk/foraeldreansvar/foraeldreansvar/boernebidrag/hvis-du-vil-soege-om-uddannelsesbidrag-foraelder>

²⁵ Krav til uddannelsen. URL: <https://su.dk/su-i-udlandet/su-til-en-hel-uddannelse-i-udlandet-/saadan-bliver-din-hele-uddannelse-i-udlandet-godkendt-til-su/krav-til-uddannelsen>

²⁶ Kodeks rodzinny i opiekuńczy dnia 25 lutego 1964 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640090059/U/D19640059Lj.pdf>

утримувати, оскільки процес освіти є безперервним. У такій ситуації батьки не можуть вимагати від дитини працевлаштування замість навчання. Важливо відмітити, що навіть якщо повнолітня дитина працевлаштувалася, але не доведено, що особа може себе утримувати, батьки не позбавляються обов'язку щодо утримання такої дитини.

Механізм державного контролю у питанні виплати аліментів, інших фінансових допомог на утримання повнолітніх дітей.

Латвія. У ситуації, коли один із батьків з певних причин не може або свідомо не хоче сплачувати аліменти, другий з батьків або опікун має право звернутися до Адміністрації Фонду гарантування аліментів Латвійської Республіки (далі – Фонд) із заявою про виплату аліментів з Фонду. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів «Правила щодо розміру аліментів, що сплачуються з Фонду гарантування аліментів»²⁷ у 2024 році аліменти для дорослої особи віком від 18 до 21 року сплачуються з Фонду в розмірі 129 євро на місяць, якщо вона продовжує здобувати базову освіту, середню освіту, професійно-технічну освіту або спеціальну освіту. Аліменти з Фонду не виплачуються дітям, які досягли повноліття, якщо вони отримують не менше мінімальної заробітної плати. Зазначимо, що 16 листопада 2023 року набули чинності зміни до Закону Латвійської Республіки «Про Фонд гарантування аліментів»²⁸, згідно з якими вперше на рівні закону встановлено обов'язок уряду Латвійської Республіки переглядати розмір аліментів, що сплачуються з Фонду, не рідше одного разу на три роки з урахуванням можливостей державного бюджету. У будь-якому випадку боржник має юридичний обов'язок повернути аліменти, сплачені Фондом від його імені, а також законні відсотки з них. Якщо з якихось причин у одного з батьків, за якого держава надає аліменти, накопичується заборгованість перед управлінням Фонду, до цієї суми застосовується ставка 6 % річних. Збільшення суми боргу може бути зупинене, якщо боржник уклав з адміністрацією Фонду угоду про погашення заборгованості, виконав її та якщо рішення про сплату аліментів не було передано присяжному судовому виконавцю для примусового виконання. Спектр обмежувальних заходів і санкцій, які можуть бути застосовані до неплатників аліментів, також значно розширився за ці роки. Зокрема, адміністрація Фонду має право передати справу присяжному судовому виконавцю для звернення стягнення на майно і доходи боржника; боржнику забороняється керування транспортними засобами і суднами; зупиняється дія

²⁷ Noteikumi par uzturlīdzekļu apmēru, ko izmaksā no Uzturlīdzekļu garantiju fonda: Ministru kabineta noteikumi №. 616. Rīgā 2019. gada 10. decembrī (prot. Nr. 57 67. §). URL.: <https://likumi.lv/ta/id/311357-noteikumi-par-uzturlidzeklu-apmeru-ko-izmaksano-uzturlidzeklu-garantiju-fonda>

²⁸ Uzturlīdzekļu garantiju fonda likums. Pieņemts: 01.12.2016. Stājas spēkā: 01.02.2017. URL.: <https://likumi.lv/ta/id/287534-uzturlidzeklu-garantiju-fonda-likums>

дозволу на користування зброєю; забороняється гра в азартні ігри, інтерактивні азартні ігри, а також участь в інтерактивних розіграшах. Якщо боржник проживає і працює за кордоном, стягнення може бути переведено до держави, в якій він проживає і працює. Боржник не має права звертатися за пільгою по оплаті електроенергії тощо.

Крім того, за ухилення від виконання рішення суду про покладення обов'язку утримувати дітей передбачена кримінальна відповідальність відповідно до Кримінального кодексу Латвійської Республіки²⁹.

Литва. Якщо батьки або один з батьків повнолітньої дитини не виконують обов'язку щодо утримання дитини, дитина може звернутися до суду з позовом про присудження аліментів (стаття 3 Цивільного кодексу). Заяви про примусове виконання судових рішень направляються судовому виконавцю. Підставою для вчинення виконавчого провадження є поданий виконавчий документ, зокрема виконавчий лист, виданий на підставі рішення суду, судовий наказ. Після набрання рішенням законної сили суд першої інстанції на підставі письмової заяви видає стягувачу виконавчий лист.

Відповідно до положень Закону Литовської Республіки «Про виплату аліментів на дітей»³⁰ державні аліментні виплати з Аліментного фонду Литовської Республіки гарантуються для повнолітніх осіб лише у випадках, коли така особа непрацездатна і якій встановлено інвалідність.

За ухилення від сплати аліментів встановлено кримінальну відповідальність (статті 164, 254 Кримінального кодексу Литовської Республіки³¹).

Естонія. У разі невиконання обов'язку щодо утримання повнолітньої дитини, інший з батьків або сама дитина має право звернутися до суду з позовом про стягнення аліментів. У разі невиконання судового рішення про стягнення аліментів, рішення суду підлягає примусовому виконанню через судового виконавця (пристава), який порушує виконавче провадження. Законодавством визначено досить жорсткі заходи щодо злісних неплатників аліментів, зокрема тих, хто приховують свої доходи. До прикладу, судовий виконавець має право: призначити штраф у розмірі 100 мінімальних зарплат, якщо дізнається, що боржник приховує свої доходи; проводити обшук приміщень і земельних ділянок, що належать боржнику, з метою відшукання

²⁹ Krimināllikums: likums. Pieņemts: 17.06.1998. Stājas spēkā: 01.04.1999. URL.: <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums>

³⁰ Lietuvos Respublikos vaikų išlaikymo išmokų įstatymas. Priėmimo data: 2006-12-19. Dokumento Nr.: X-987. URL.: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.289714>

³¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas. Priėmimo data: 2000-09-26. Dokumento Nr.: VIII-1968. URL.: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555>

майна; обмежити судовим наказом право боржника на полювання, керування автотранспортом, призупинити на зброю тощо.

Якщо боржник не сплачує аліменти більше чотирьох місяців і має велику заборгованість або приховує свої доходи, його можуть притягнути до кримінальної відповідальності за злісну несплату аліментів³². Порушення кримінальної відповідальності відбувається за ініціативою позивача або за судового пристава.

Данія. Udbetaling Danmark³³ є державним органом, який відповідає за надання низки державних соціальних послуг, зокрема освітніх виплат тощо. Відповідно до Закону про платіж³⁴, Udbetaling Danmark уповноважений забезпечувати контроль за проведенням своєчасних освітніх виплат і надавати допомогу у стягненні таких виплат з осіб, які не виконують свої обов'язки щодо утримання дитини. Згідно із встановленою процедурою, якщо освітню виплату не сплачено вчасно, батько, який утримує дитину, має право звернутися до Udbetaling Danmark з проханням отримати допомогу у стягненні. Якщо судом у сімейних справах визначено розмір суми для утримання повнолітньої дитини, яка здобуває освіту, Udbetaling Danmark може сплатити таку суму з наступним її стягненням з того батька, який не виконав відповідне рішення суду.

Швеція. Відповідно до Закону про шлюб³⁵, у випадку невиконання зобов'язань щодо виплати аліментів на утримання повнолітньої дитини, яка навчається, дитина або її представник має право звернутися до суду з вимогою про примусове виконання.

Польща. Особа, яка має право на стягнення аліментів на підставі виконавчого листа, у разі безрезультатності примусового виконання і вжиття необхідних заходів до боржника, має право на отримання державної допомоги з державного аліментного фонду. Надання такої державної допомоги передбачено Законом про допомогу особам, які мають право на аліменти³⁶. Так, право на отримання допомоги, у разі навчання, має особа, який виповнилося 18 років і така особа здобуває середню або вищу освіту. Виплата допомоги може здійснюватися до досягнення особою 25 років. Виплата допомоги з аліментного фонду здійснюється за заявою такої особи або її

³² Kriminaalkoodeks (lühend - KrK). Vastu võetud 07.05.1992. jõustumine 01.06.1992. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/184289>

³³Udbetaling Danmark. URL: <https://www.atp.dk/vores-opgaver/administration-af-velfaerdsydelsler/udbetaling-danmark>

³⁴ Lov om Udbetaling Danmark. URL: <https://danskelove.dk/udbetaling-danmark-loven>

³⁵Äktenskapsbalk (1987:230). URL: <https://lagen.nu/1987:230#A4>

³⁶ USTAWA z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/pomoc-osobom-uprawnionym-do-alimentow-17384102>

законного представника. Заява подається за місцем проживання до територіального управління фонду.

Висновки.

Законодавче регулювання питань утримання повнолітніх дітей, які здобувають освіту, ілюструє наявність такого обов'язку батьків до досягнення дітьми законодавчо визначеного віку. Забезпечення найкращих інтересів дитини є пріоритетом при визначенні аліментних зобов'язань. Обов'язок батьків щодо матеріального утримання своїх дітей визначається внутрішнім (цивільним) законодавством держави з урахуванням різних обставин, зокрема певного рівня доходів, потреб дитини тощо.

Огляд положень законодавства Польщі, Швеції, Данії, Латвії, Литви, Естонії (із джерел з вільним доступом) демонструє певну уніфікованість підходів, що полягає у спільності законодавчих засад щодо обов'язку батьків утримувати повнолітніх дітей, які навчаються до настання певного віку.

Варто зазначити, що в кожній державі межі такого віку визначаються законом. Наприклад, у Латвії батьки повинні утримувати повнолітніх дітей до 24 років за умови, якщо вони навчаються і не працюють. У Швеції батьки зобов'язані утримувати своїх дітей до досягнення ними 21 року, якщо вони ще навчаються. В Естонії батьки можуть бути зобов'язані утримувати повнолітню дитину, якщо вона здобуває базову, середню або вищу освіту або навчається у професійно-технічному навчальному закладі до досягнення нею 21 року. У Данії виплати на освіту можуть здійснюватися до досягнення дитиною 24 років.

Як свідчить зарубіжний досвід, аліменти можуть сплачуватися за угодою між батьками або угодою між батьками / одним з батьків і дитиною, а також примусово стягуватися за рішенням суду. Наприклад, у Швеції, Естонії, Данії повнолітні діти, які претендують на отримання матеріальної допомоги у вигляді аліментів у період навчання, мають право самостійно укласти угоду із тим з батьків, хто має зобов'язання щодо їх утримання.

Зауважимо, що соціальним законодавством встановлюються додаткові гарантії, спрямовані на матеріальне забезпечення повнолітніх дітей, які навчаються. До прикладу, у Литві, Естонії, Польщі надається державна соціальна допомога повнолітнім дітям. Законодавством Швеції передбачено, що у випадку коли між батьками і дитиною не досягнуто згоди про допомогу на утримання або коли батьки не мають фінансових можливостей утримувати повнолітню дитину, яка навчається то така дитина має право звернутися до Агентства соціального страхування з проханням призначити їй допомогу.

Законодавством держав встановлені механізми державного контролю щодо виплат аліментів та інших матеріальних допомог для повнолітніх, зокрема у формі судового контролю. Крім того, у низці держав функціонують

спеціальні органи на яких покладено повноваження щодо забезпечення контролю за своєчасним проведенням аліментних виплат і щодо прийняття відповідних рішень про звернення стягнення на майно боржників, встановлення обмеження певних прав (Швеція, Латвія, Данія).

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Дослідницька служба Верховної Ради України прагне постійно удосконалювати свою роботу з метою задоволення практичних потреб замовників інформаційних та аналітичних матеріалів. У зв'язку з цим просимо повідомити, чи підготовлені Дослідницькою службою матеріали були корисними у Вашій парламентській діяльності. Сподіваємося на подальшу співпрацю й будемо вдячні за будь-який зворотний зв'язок.*